

WANDELEN IN KERKRADE

9

Langs historische plekken
in Spekholzerheide, Heilust,
Kaalheide en Dentgenbach

WANDELING LANGS HISTORISCHE PLEKKEN

**Spekholzerheide/Gracht
Kaalheide/Dentgenbach**

6,5 km

WETENSWAARDIGHEDEN

Startpunt en eindpunt:
Plein (Spekholzerheide)
Hier kunt u de auto parkeren
Duur: 2 uur

Ook geschikt voor mensen die moeilijk ter been zijn
Ook geschikt voor kinderwagens en rollators
De wandeling is in alle seizoenen te lopen

COLOFON

Foto's: Wim Robroek, Wim Krahmer en H. Lochtman
Route: Bewonersplatform Kerkrade West
Werkgroep Ontwikkeling Toerisme & Recreatie:
Wil Slangen, Derk Wagendorp, Mathieu Deckers,
Marianne Plag, Tiny Robroek, Jack Schreurs,
René Schurer
Gedichten: Dialektvereniging D'r Wauwel
Oorspronkelijke Layout: Magda Ayhan
Ondersteuning: Gemeente Kerkrade afd. Toerisme

Start en eindpunt:
Parkeerplaats Plein

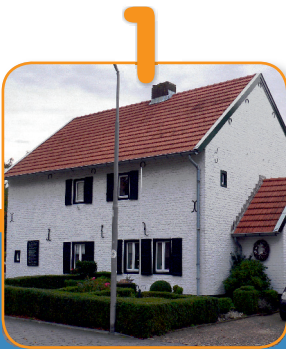
- Vanaf het Plein lopen wij naar het kruispunt en steken dit over. Via de Pleinstraat gaan wij bij het eerstvolgend kruispunt links de Groene Kruisstraat in. Na 50 meter aan de linker kant de voormalige basisschool.

- Wij lopen nu terug naar het kruispunt en steken recht over de Patronaatstraat in. Aan het einde van deze straat de St. Martinuskerk van Spekholzerheide.

2. St. Martinuskerk

- Langs de zijkant van de kerk lopend steken wij het volgende kruispunt over en komen in de Klein-graverstraat.

1. Eerste dorpschool

1. Eerste school in Spekholzerheide

In 1840 waren de eerste plannen om in Spekholzerheide een dorpschool te stichten. De kinderen moesten naar Heerlen of Horbach naar school omdat er geen begaanbare weg naar Kerkrade was. De Kerkraadse gemeente werkte niet mee omdat de school in Kerkrade groot genoeg was. Toch is op 11 november 1843 de eerste school van Spekholzerheide geopend. Deze opening geschiedde door Dhr. D.J.Tisken, onderwijzer van de 4de rang. Via de Pleinstraat bereikte men de school. Toen was er nog geen Groene Kruisstraat.

2. St. Martinuskerk

De eerste steenlegging voor deze toen kleinere kerk is op 2 juli 1850 door Deken Quodbach. In oktober 1851 is J.H.Scheuren tot pastoor benoemd. Het graf van deze pastoor is links naast de kerk. Op 1 december van dat jaar is de kerk in gebruik genomen. Onder pastoor van Wersch in 1908 werd de kerk vergroot en in 1933 werden de zijbeuken aangebouwd. In vroeger jaren was in de huidige pastorietuin een waterput, te gebruiken door de buurtbewoners.

- Even voorbij het volgende kruispunt ziet u aan de rechterkant, nrs. 185 en 189 panden met een bijzondere architectuur. Iets verder aan de linkerkant ziet u de Mariakapel met daarnaast de ingang naar het kerkhof.

3. Mariakapel

- Wij vervolgen de Kleingraverstraat.

- Direct bij het begin van de Romeinenstraat, 3de straat links, zien wij in de bestrating het fundament van een Romeinse opgraving.

4. Villa Spekholzerheide

- Wij verlaten de Romeinenstraat en vervolgen de Kleingraverstraat tot aan het eind. Hier bevindt zich aan de overkant van de straat het Gemeentelijk Sportpark. Rechts naast de toegangspoort vindt u een zuil met gedicht, toepasselijk op deze plek.

3. Mariakapel

Deze kapel is gebouwd in 1937 in opdracht van de toenmalige directeur van de Steenkolenmijn Willem Sophia bij het kerkhof, waarvoor de grond reeds in 1908 door pastoor v. Wersch was gekocht. De benaming komt van het Mariabeeld dat toendertijd geschonken werd door Mevrouw de Groot, echtgenote van de hoofdingenieur van de voornoemde steenkolenmijn.

4. Romeinse villa Spekholzerheide

In 1921 zijn op deze plek de resten gevonden van een Romeinse villa met diverse tegels en pannen uit die tijd. Het zou gaan om villa Kerkrade-hoeve Overste Hof of Romeinse villa Spekholzerheide. De hier geplande weg naar de Kampstraat kreeg daarom de naam Romeinenstraat.

5. Gemeentelijk Sportpark

- Wij slaan nu rechtsaf de Parkstraat in en gaan aan het einde linksaf. Aan de rechterkant van de weg komen wij langs crematorium en kerkhof "Schifferheide".
- Even verder aan dezelfde kant van de weg historische hoeve "Schifferheide". Hoeve uit begin 19de eeuw. Nu een rijksmonument.

- Schuin hier tegenover ligt links onder langs de weg hoeve Vauputs. Gebouwd in 1844 en ook een rijksmonument.

Hoeve Vauputs

- Verder lopend naar het dal gaan wij bij het eerstvolgend kruispunt links. De Hammolenweg. Direct aan de rechterkant ligt opnieuw een hoeve, dit is de Watermolen Hammolen.

6. Hoeve Schifferheide

5

6

5. Sportpark Kaalheide

Het stadion is gebouwd op een voormalig gemeentelijk stort. Het was bedoeld voor voetbal op niveau, atletiek en er werden de Marswedstrijden gehouden van het Wereld Muziek Concours. Roda voetbalde hier voor de realisatie van het nieuwe stadion. Nu ook het domein van atletiekvereniging "Achilles".

6. Hoeve Schifferheide

Hoeve Schifferheide is gebouwd in de eerste helft van de 19de eeuw. Hij is opgetrokken uit baksteen om een binnenplaats heen. Oorspronkelijk een agrarisch gebouw, nu een rijksmonument.

Hoeve Vauputs

Bestaande hoeve Vauputs is gebouwd in 1844. Dit kunnen wij lezen boven de poort. Nu in gebruik als boerderij. Het is evenals Schifferheide een rijksmonument.

7. Hammolen

Vermoedelijk stond in 1146 hier al een molen. In bezit toen van Reinerus van Sleiden. Hij schonk deze aan Abdij Kloosterrade toen hij op kruistocht ging.

- Verder lopend vinden wij aan de linkerhand het slachthuis en een 100 meter verder aan de rechterhand "Het Stift" of St. Elisabethstift.

8. St. Elisabethstift

7. Hammolen

Het was een watermolen. Precieze ouderdom is niet bekend. Wel bekend is dat de molen al in 1889 met een houten waterrad als korenmolen was uitgerust. In 1941 uit gebruik genomen vanwege zeer slechte staat door mijnverzakkingen. Een hamermolen werd geplaatst in 1949 waarna de bestaande maalinrichting werd afgebroken.

8. St. Elisabethstift

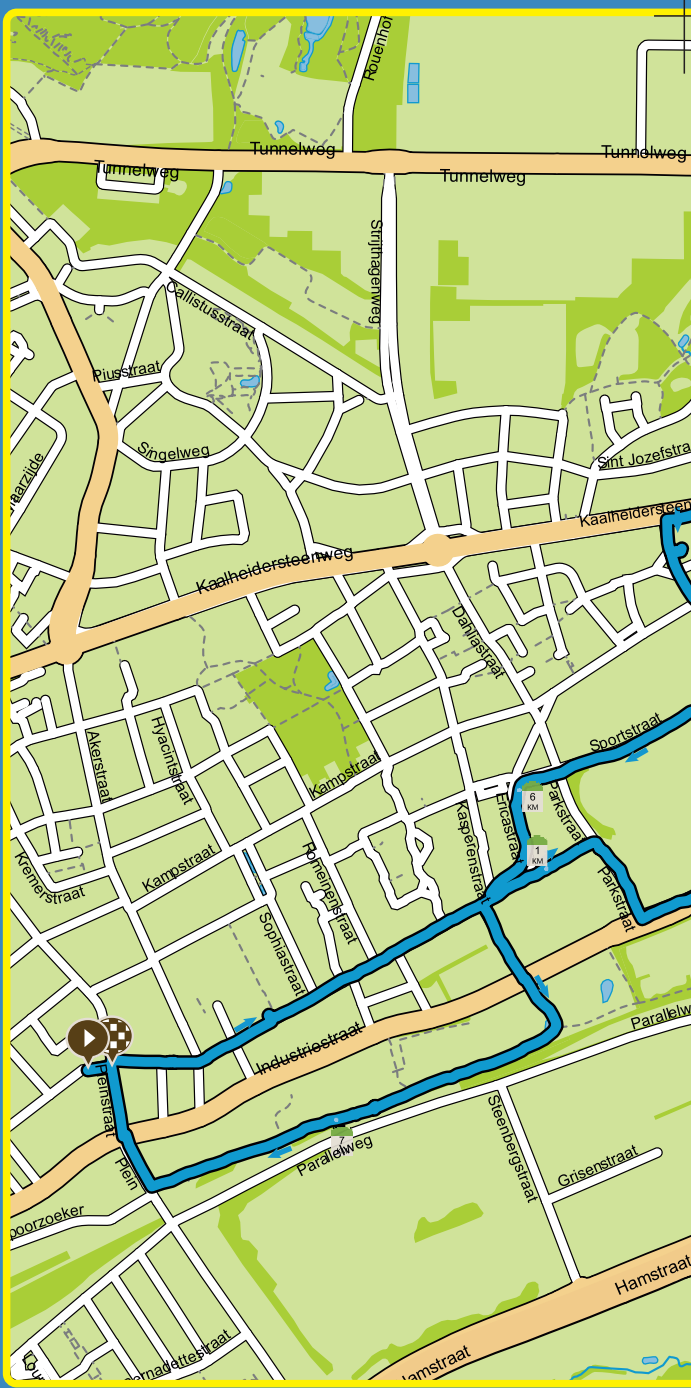
Een voormalig klooster van de zusters St. Elisabeth. In 1871 bouwden hier de zusters van orde "Elisabethinnen" op de fundamenten van een bouwvallig kasteel 's Herenanstel een nieuw klooster. Steeds hebben deze zusters veel gedaan aan zorg voor ouderen. Tot begin 21-ste eeuw verbleven hier deze zusters. Nu zijn er zorgwoningen. Tevens is er een brasserie en kinderopvang.

- Vanuit het „Stift“ blijven wij aan de rechterkant van de weg. Net voor de kruising vindt u naast het pad een zuil met gedicht, toepasselijk op deze plek. Op deze plek stond vroeger hoeve „de Bril“ met café.

9. De Bril

- Na het lezen slaan wij rechts de hoek om en volgen het fietspad. Dit leidt ons onder de weg door. Aan de andere kant zien wij een kleinere tunnel waar vroeger de tram van Heerlen naar Kerkrade door reed. Nu is het een fietstunnel.

- Wij gaan naar links via een klein bospad naast het fietspad. Wij steken de Brugmolenweg over en vervolgen dit wandelpad. Voor kasteel Erenstein lopen wij naar links. Rechts van ons passeren wij een borstbeeld van beeldhouwer “Gabriël Gruppello”.
- Voorbij de kasteeltuin komen wij langs de plek waar vroeger de Brugmolen stond. Aan onze rechterhand ligt Hoeve Brughof, hotelcombinatie met Erenstein
- Bij de verkeerslichten steken wij over en gaan naar rechts de Kerkradersteenweg omhoog. Na 100 meter aan de linkerkant zien wij een statig oud pand. Voorheen van Limagas. Tevens passeren wij een waterput.

10. Kasteel Erenstein

- Als wij op de “Allee” komen gaan we links.

9

10

9. Hoeve De Brill

In 1793 werd voor het eerst hoeve “de Brill” genoemd. Het was toen het 19de pand in wijk “Ham”. In het huidige politiebureau aan de Kerkradersteenweg is de sluitsteen van hoeve “de Brill” verwerkt. Deze hoeve is eind 1960 afgebroken. Dit hele kruispunt met tunnels is in de volksmond “de Brill”. Rond 1900 konden boeren hier hun trekpaarden wisselen voor het trekken van de karren tussen de Steenwegen en de Wijngracht. Beide moeilijke hellingen.

10. Kasteel Erenstein

Dit kasteel is gebouwd in 1340, hoewel andere bronnen beweren in 1396. Rijke families hebben het bewoond tot er in 1708 een grote brand was. Hierna in 1722 is het gebouw ontstaan zoals het nu is. In 1903 werd het eigendom van de Franse paters Franciscanen, maar een kleine 40 jaar later, 1940, kocht de gemeente het voor Fl 20 000 en richtte het in als streekmuseum. In 1961 werd het gesloten als museum en vervolgens gerestaureerd. Tussen 1980 en 2010 was het eigendom van horecagroep Camile Oostwegel, terwijl het nu een Fletcher hotel met restaurant is.

- Even verder passeren wij het politiebureau waarin zich achter de poort de sluitsteen van hoeve “de Bril” bevindt.
- Verder door lopend passeren wij de dierentuin GaiaZoo aan onze rechterhand. Wij blijven aan de linkerkant van de weg, gaan via de brug over de Buitenring en lopen door tot wij aan onze linkerkant de kerk hebben.
- We gaan hier links de Kapelweg in. Aan de linkerkzijde, in de tuin van de kerk, bezoeken we de

11. Lourdesgrot

Aangrenzend aan de tuin ligt de monumentale

12. St. Jozefkerk

11

12

Steenwegen

Volgens boeken over de Steenwegen is Kerkrader-, Kaalheider- en de Heerlenersteenweg ontstaan eind 1700 als verbinding van Rolduc naar Valkenhuizen, waar hij aansloot op de kiezelweg Horbach-Heerlen. Op deze route is tol geheven, eerst door Rolduc en later door de Franse overheersing. Begin jaren 1900 reed langs deze weg de tram van Heerlen naar Kerkrade. In het midden van de Kerkradersteenweg lag een groepje huizen genaamd “Wiebach” (tegenover zij-ingang GaiaZoo).

11. Lourdesgrot

Er zijn in vele landen kopieën gebouwd voor de verering van Onze Lieve Vrouw van Lourdes, vooral nadat het Vaticaan in 1907 aan deze verschijning een dag in de liturgische kalender heeft verbonden.

12. St. Jozefkerk

Deze kerk, die gewijd is aan Heilige Jozef is gebouwd in 1928. Architect was J.H.H. van Groenendael. Als bouw materiaal is gebruikt Nievelsteiner zandsteen, mergel en hardsteen. De kerk heeft cultuurhistorische waarde.

- Wij lopen verder langs de kerk rechtdoor en steken het volgende kruispunt recht over en nemen vervolgens de eerste straat links. De Krichelstraat. Na een honderd meter aan de rechterkant vinden wij de fundamenten van een opgegraven en blootgelegde Romeinse Villa.
- Na deze bezichtiging lopen wij terug naar de Kapelweg en slaan links af. Na de bocht naar rechts passeren wij aan de linker kant een kerkhof.

13. Villa Kaalheide

13. Villa Kaalheide

Deze Romeinse villa Kaalheide is van het type Rustica. De villa was gelegen aan de plateaurand van het Plateau van Spekholzerheide, keek uit over het beekdal van de riviertjes Vloedgraaf/Anselerbeek. Het blijkt dat hij tot het einde van de derde eeuw bewoond is geweest en er zijn resten van steenkool gevonden voor verwarming. In 1950 heeft men bij opgravingen de resten van deze villa gevonden.

14. Kerkhof Kaalheide

- Bij het volgende kruispunt gaan wij rechtdoor en nemen dan de eerste straat links de Ericastraat.

14. Begraafplaats Kaalheide

De begraafplaats is gesticht op 11 november 1925 als begraafplaats voor de parochie Kaalheide. In 1961 overgedragen aan de gemeente Kerkrade. Er worden geen graven meer gedolven, alleen nog bijleggingen gedaan. Voor zover bekend zijn er twee graven die de status oorlogsgraf hebben.

- Bij de dwarsstraat gaan wij rechts en vervolgens weer de eerste straat links, de Holzbroekstraat. Bij de verkeersweg aangekomen steken wij recht over, een voetpad dat ons leidt naar het Wauwelpad. Hier gaan wij rechts langs de sportvelden van Kerkrade West.

Wauwelpad is een wandelpad aangelegd van de markt (Plein) in Spekholzerheide naar de Hamweg.

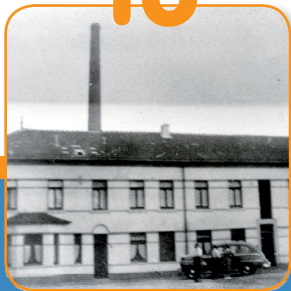
Het heeft zijn naam gekregen als eerbetoon aan het 25-jarig bestaan van de dialectvereniging "D'r Wauwel". Dit vanwege de vele verdiensten van de vereniging voor behoud van dialect, cultuur en heemkunde in Kerkrade-West.

- Al lopend zien wij aan onze linkerhand de spoorlijn van het Miljoenenlijntje oftewel het traject van de Zuid Limburgse Stoomtrein Maatschappij.

15

16

15. L.T.M.

Op 15 februari 1921 werd de N.V. Limburgse Tramweg Maatschappij opgericht en op 13 augustus 1925 werd de elektrische tramlijn tussen Heerlen en Kerkrade in gebruik genomen. Deze tramlijn volgde de steenwegen tot in de Brill, alwaar om de steile Wijngracht te mijden, het tracé van de Koningsweg, Koninginnestraat en Oranjestraat werd gevolgd, om dan weer over de Hoofdstraat en Holzstraat te rijden tot aan de eindbestemming bij de Nieuwstraat. Aldaar kon worden overgestapt op de Duitse tram naar Aken en Merkstein. Na 25 jaar trouwe dienst werd de tramlijn Heerlen-Kerkrade op 14 mei 1950 opgeheven.

16. Brugmolen

Tegenover de boerderij "De Brill" (foto 9) lag tussen de huidige Brugmolenweg en Brughofweg de Brugmolen. Deze molen werd met waterkracht van de Anstelerbeek aangedreven. In de achtergebouwen van de molen was een ruw-ijsfabriek gevestigd. Het complex is onder afkoop van het molenrecht in 1956 gesloopt in verband met wegaanleg en wegverbredingen.

17. Miljoenenlijntje

Was vroeger het spoor van de steenkolenmijn Willem-Sophia en de Domaniaal.

- Bij het kruisbeeld ter hoogte van het voetbalveld vindt u een zuil met gedicht, toepasselijk op deze plek.
- We lopen door tot bijna aan het einde van het pad, net voor de basisschool de Spoorzoeker. Daar vinden we nog een overblijfsel van de mijnmuur.

18. Willem Sophiamijn

- Aan het einde lopen wij langs de b.s. de Spoorzoeker, om direct daarna rechtsaf te slaan. Nu bevinden wij ons op het Plein. Start en eindpunt van de historische wandeling.

17

18

17. Miljoenenlijn ZLSM

In mei 1988 komt een einde aan de reguliere dienst op de lijn door de N.S. De Zuid-Limburgse Stoomtrein Maatschappij (Z.L.S.M.) gebruikt nu het traject Kerkrade – Simpelveld - Schin op Geul - Valkenburg voor toeristisch stoomtreinvervoer.

18. Willem-Sophia mijn

De Willem-Sophia is een voormalige steenkolenmijn die gelegen was nabij Spekholzerheide. Het was een particuliere mijn die tussen 1902 en 1970 in bedrijf was. De gewonnen steenkool bestond voornamelijk uit magerkool, de totale productie bedroeg ruim 22,5 miljoen ton.

De beide mijnconcessies Willem en Sophia (genoemd naar Koning Willem III en zijn eerste vrouw Sophie van Württemberg) werden achtereenvolgens in 1860 en 1861 door de Nederlandse regering toegewezen aan de Nederlandse Bergwerkvereniging uit Den Haag. Ondanks meerdere pogingen lukte het deze niet een mijnschacht aan te leggen in de zeer natte bodem. Als gevolg daarvan ging de Bergwerkvereniging in 1881 failliet.

Het bleef een aantal jaren stil rond de ontginning van de concessies en het duurde tot 1898 voordat er een nieuwe gegadigde was. Het was de Belgische firma Société Anonymes des Charbonnages Néerlandais Willem et Sophia die de concessies kocht en later samenvoegde tot  en geheel. Binnen een jaar werd in Spekholzerheide begonnen met de aanleg van twee schachten. Dankzij toepassing van de bevriesmethode, die toen voor het eerst in Nederland werd toegepast, slaagde men erin de beide schachten zonder noemenswaardige problemen af te diepen. In 1900 waren schacht I en II gereed. De productie van de Willem-Sophia begon in 1902.

In 1949 werd begonnen met het afdiepen van de Sophiaschacht, die was gelegen in het Langveld. Het veld Sophia werd in 1953 ontsloten. De verbinding tussen de mijnvelden Willem en Sophia werd gevormd door het veld Prins Hendrik, waarmee de concessie sinds 1923 was uitgebreid. In 1950 werd de concessie opnieuw uitgebreid met het veld Melanie, dat zich onder Duitse bodem bevond. Om dit mijnveld te ontsluiten werden vanuit het Willem-veld twee nieuwe steengangen aangelegd, zodat de gewonnen steenkool naar schacht I kon worden afgevoerd.

In 1955 werd op circa 500 meter ten zuiden van de hoofdschachten I en II begonnen met het afdiepen van 'schacht Melanie'. De aanleg gebeurde door middel van de Icos-Veder-methode; een ongebruikelijke werkwijze die nog nooit in het Nederlandse mijngebied was toegepast. De nieuwe schacht diende hoofdzakelijk voor luchtverversing en de aanvoer van vulstenen ten behoeve van het Melanieveld. Door de aanleg van deze schacht ging de Willem-Sophia uit vijf schachten bestaan. Opmerkelijk is dat de steenberg van de mijn meer dan dertig jaar intern gebrand heeft. Vroeger werd de stortplaats ook gebruikt om slakken (afvalresten) uit de ovens van de mijn ongeblust te dumpen, waardoor het koolhoudende afval is gaan branden. De eenmaal begonnen brand werd niet bestreden omdat de middelen hiervoor onbekend waren en het blussen ervan niet mogelijk werd geacht. Wel werd op de berg dag en nacht water gespoten om de overlast zoveel mogelijk te beperken. Als gevolg van de jarenlange brand werd een groot deel van de daar aanwezige leisteen omgezet in een rood gebrand product; de zogenaamde rode mijnsteen. De afvalberg werd na de sluiting van de mijn afgegraven. Het gebakken materiaal werd gemalen en gezeefd, en verkocht onder de naam WiSo-split, voor gebruik in de wegenbouw, voor de aanleg van fiets- en wandelpaden etc.

De Willem-Sophia ging op 17 april 1970 dicht; dit nadat in 1965 tot mijnsluiting van alle Limburgse mijnen was besloten.

Aanvullingen

Mocht u na het lopen van onze wandeling aanvullingen of tips hebben voor de samenstellers van deze route mail dan uw bevindingen aan: [bewonersplatform @ kerkrade-west.nl](mailto:bewonersplatform@kerkrade-west.nl)

www.kerkrade-west.nl

Bewonersplatform Kerkrade-West